

Michalinos Zembylas in Paul Schutz (ur.)

METHODOLOGICAL ADVANCES IN RESEARCH ON EMOTION AND EDUCATION

Cham, Springer, 2016

Knjiga je za andragogiko zanimiva iz več razlogov: najprej zaradi opisov različnih raziskovalnih metod, nato zaradi raziskovanja pojavov, kot so čustvena stanja in spreminjanja, ki se nam zdijo sama po sebi umevna dogajanja in jih – kljub temu, da usmerjajo naša ravnanja – v vzgoji in izobraževanju¹ zelo malo raziskujemo, tretjič pa tudi zato, ker avtorji implicitno osvetljujejo vprašanje, kako poteka učenje čustev v vsakdanjem življenju na delovnem mestu, v izobraževalni instituciji, medsebojnih odnosih.

Poklici v vzgoji in izobraževanju so podobno kot poklici v zdravstvu ali socialnem delu povezani z veliko čustvi v odnosu do udeležencev – tako učencev kot drugih učiteljev –, vendar se o čustvih ne pogovarjamo veliko. V zadnjih letih je bilo sicer že nekaj raziskav o čustvih ter vzgoji in izobraževanju (npr. *Advances in Teacher Emotion Research*, 2009; *Teaching with Emotion*, 2005), a ta val zelo počasi pljuska na slovenska tla.

Za enega od začetnikov raziskav emocij v vzgoji in izobraževanju v evropskem prostoru velja nemški profesor Reinhardt Pekrun, ki je bil tudi urednik *International Handbook of Emotions in Education* (2014), vendar pa doslej nismo imeli *pregleda metod, s katerimi raziskujejo* to zanimivo področje. Vrzel zapolnjuje zbornik, ki prinaša različne teme in opise metod ali raziskovalnih strategij, kot jih analizira 33 avtorjev in avtoric iz različnih disciplin in kontinentov, zato zbornik prinaša veliko izzivov ter nagovarja raziskovalce in učitelje v praksi za uporabo cele mavrice tako raziskovalnih metod kot teoretskih okvirov pri spoznavanju čustev.

Proučevanju čustev se posvečajo različna strokovna ali znanstvena dela, saj se s temi raziskavami ukvarjajo v psihologiji, antropologiji, sociologiji, filozofiji, kulturnih študijah, politologiji in drugje. Knjiga je zbornik in eklektično niza različne raziskovalne paradigme (eksperimentalno in neeksperimentalno raziskovanje, fenomenološko, poststrukturalistično, feministično) ter metode (etnografske, zgodovinske, avtobiografske, narativne). Pri branju so nas navdušili inovativni pristopi, kot so vizualne in performativne metode, ki premikajo meje in odpirajo diskusije o raziskovanju čustev v vzgoji in izobraževanju,

¹ Z besedno zvezo vzgoja in izobraževanje poimenujemo vse pojave v organiziranem izobraževanju in tudi v vzgoji v vsakdanjem okolju.

posredno pa tudi o metodah raziskovanja drugih fenomenov v vzgoji in izobraževanju ter širše v humanistiki.

V prvem sklopu je opisan zgodovinski lok raziskovanja, vključujoč pomembne avtorje in metode. Naj omenimo *Megan Boler*, avtorico enega od temeljnih del *Feeling Power: Emotions and Education* (1999), s katerim se je v 90. letih dotaknila tabuiziranih čustev. Njeno delo – predvsem v okviru »feminističnih politik emocij« v 80. in 90. letih prejšnjega stoletja – je osvetljeno prek intervjuja z avtorico samo. V 80. letih prejšnjega stoletja je še vedno prevladovalo mnenje, da so ženske prirojeno »preveč čustvene in iracionalne«, da bi lahko delovale na vseh področjih, kar se ponekod še dandanes pojavlja kot trdovraten mit. Emocije v feminističnih študijah razume(mo) prej kot socialno producirane in konstruirane kot pa zgolj individualne in zasebne izkušnje. Tak način razumevanja pomeni radikalen premik v teoriji in praksi emocij v vzgoji in izobraževanju, ki spodbuja raziskovalke in raziskovalce, da analizirajo vlogo emocij pri konstrukciji znanja, socialnih hierarhij, kulturnih vrednot. Feministične študije razlagajo, da se vladajoča ideologija reproducira prav prek konstrukcije čustev. Feministično razumevanje socialne konstrukcije čustev označuje slogan »personalno je politično«, medtem ko koncept afektov izhaja iz somatskih značilnosti čustev in čustva razume kot utelešeno prakso. Trenutno zelo priljubljen koncept afektov (sloneč na delu Spinoze) poimenuje Megan Boler »novi materializem«.

Geert Kelchtermans predstavlja svojo narativno biografsko raziskavo o kariernem razvoju učiteljev in čustveni dimenziji učiteljevega dela, kjer poudari pomen/moč čustev pri poučevanju in s tem povezano *ranljivost* (kot strukturno značilnost poučevanja). Ta perspektiva po eni strani pogloblja razumevanje učiteljevih/učiteljičinih čustvenih reakcij (tudi na primer upiranje novostim, s čimer se v praksi zelo pogosto srečujemo), po drugi strani pa kaže na legitimno potrebo po razvoju metod, s katerimi bi omogočali iskrene diskusije o profesionalnem delu, ki je vedno bolj pod vplivom hegemonije performativnosti na področju vzgoje in izobraževanja. Kaj učitelj ali učiteljica doživlja? Kako lahko to pove? Ta raziskava spodbudi razmislek o naši praksi, in sicer zakaj si učitelji ne upajo povedati, kaj doživljajo, mar občutijo strah, da bodo označeni kot premalo profesionalno usposobljeni, nekompetentni,² če ne celo kot nemoralni.

V naslednjih poglavjih so opisane raziskave o različnih čustvih (upanje, ponos, presenečenje, radovednost, zmeda, jeza, sram, frustracija ...), ki vplivajo na učenje. Sledijo raziskave o čustvih, ki jih doživljajo raziskovalci in udeleženci, ter kako ta čustva uravnavati ali z drugimi besedami »kako se naučiti navigacije na emocionalnem terenu«. *Kathleen*

2 V našem okolju velja prepričanje, da učiteljica ne sme izražati neprijetnih čustev (jeze, žalosti, razočaranja, prizadetosti), ker s tem dokazuje, da se ne zmore obvladati. Izraža lahko navdušenje, veselje, vzhičenost. Slednje govori bolj v prid interpretaciji emocij kot socialno konstruiranih pojavov, ki jih nadzoruje in usmerja ideologija. Če učiteljica *ne sme* pokazati žalosti ali prizadetosti, je to (tudi) izraz vetra ideologije nenehne prisilne vzhičenosti. Prav zato knjigo toplo priporočam v branje tako zagovornikom »neizkazovanja čustev« in »trdega usposabljanja pedagogin in pedagogov« kakor tudi bolj občutljivim učiteljem in učiteljicam, ker bodo oboji dobili kredibilne raziskave in interpretacije kot pomoč za spreminjanje svojih stališč.

Gallagher opisuje raziskavo, kjer so bile emocije vir podatkov. Izhaja iz gledališkega okolja, ki stimulira dialog, in teoretskega okvira filozofa B. Spinoze ter kulturne teoretičarke S. Ahmed. Avtorica razvije kritično afektivno³ stališče do metodoloških zadržkov do raziskovanja težavnih čustev in dekolonizacije hierarhije med umom in telesom pri produkciji (spo)znaja.

Refleksivna participativna etnografija je zelo zanimiva in uporabna raziskovalna strategija. Kakšna čustva nastajajo pri raziskovalcu in v šolski skupnosti, ki jo raziskuje? *M. Lanas* opisuje terensko delo v majhni šoli na Finskem, izhajajoč iz poststrukturalistične perspektive, ki priznava velik vpliv emocij, razumljenih kot diskurzivne prakse. Avtorica pokaže na vpliv emocij na izvajanje participativne poststrukturalistične etnografije.

V četrtem sklopu monografije se avtorji ukvarjajo predvsem z epistemološkimi in ontološkimi premisami pri izvajanju raziskav emocij v vzgoji in izobraževanju. Sprašujejo se, kakšne metodološke izzive ustvarjajo posamezne teoretične predpostavke in ali teoretični okvir vodi k izboru metod raziskovanja ali obratno. Ali raziskovanje emocij v vzgoji in izobraževanju vodi v metodološke inovacije? *Candace Kuby* bi verjetno na to odgovorila pritrdilno. Kuby je namreč razvila analitično orodje za proučevanje čustev kot umeščenih, telesnih, oblikovanih fenomenov. To je CPAE (critical performative analysis of emotions), ki združuje različne teorije (kritično sociokulturne, narativno performativne in poststrukturalistične).

Peti sklop se še posebej osredotoča na raziskovalne metode, ki jih uporabljajo pri spoznavanju čustev v vzgojno-izobraževalnem okolju. Ponovno sta poudarjeni raznolikost in interdisciplinarnost. Med drugim je prikazana *raziskava na podlagi intervjujev z upokojenimi avstralskimi učitelji* (ustna zgodovina, spomini) z razpravo o socialnih vplivih na konstrukcijo spominov. Teme, kot so nostalgija, začasnost in podobno, prehajajo iz osebnih spominov v splošno pripoved in spomin.

V sklepnem delu se urednika *Schutz in Zembylas* sprašujeta o nadaljnjem raziskovanju čustev v vzgoji in izobraževanju glede na različne ontološke in epistemološke pozicije. Pozornost se usmerja na razlikovanje med subjektivostjo in odnosnostjo čustev, doživetjem in izražanjem čustva ter tudi na poimenovanje (afekt, emocija, občutek in podobno). Ne glede na to, ali čustva razumemo predvsem kot individualna doživetja (in jih proučujemo z intervjuji in naracijami) ali kot socialne konstrukte, socialne strukture v hierarhiji moči (in jih proučujemo z analizo strukture), so zelo pomemben del vzgoje in izobraževanja in so zanemarljivo področje v raziskovanju in profesionalnem izobraževanju ter kariernem razvoju izobraževalcev in izobraževalk v vseh vrstah vzgoje in izobraževanja.

Za konec naj dodamo še vprašanje o *čustvih v raziskovanju*. Raziskujemo čustva kot predmete raziskovanja – to je prva pozicija, ki je podobna poučevanju o čustvih; toda tudi raziskujemo s čustvi (čustveno) – to je druga pozicija, ki je podobna poučevanju s čustvi. Pri

3 Ker izhaja iz dela Spinoze, uporablja koncept afekta.

drugi poziciji se čustvo pojavlja kot vrsta/tip spoznavanja⁴ in odnosa med raziskovalcem in vključenimi v raziskavo ter vpliva na konstrukcijo pomenov v raziskavi, zato bi bilo pomembno raziskovati tudi ta odnos.

Nives Ličen

⁴ Proser, B. (2015). Knowledge of the heart: Ethical implications of sociological research with emotion. *Emotion Review*, 7(2), 175–180.